

УДК: 159.9

© Фоменко К.І., Кузнецов О.І., 2015 р.

<http://orcid.org/0000-0001-9455-6832>

<http://orcid.org/0000-0002-1699-7859>

К.І. Фоменко, О.І. Кузнецов
Національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків

МОТИВАЦІЙНІ ФАКТОРИ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ СТУДЕНТІВ У РІЗНИХ УМОВАХ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто кореляції факторів переживання психічних станів на лекції, семінарі та в домашніх умовах з показниками мотивації студентів. Визначено, що внутрішня мотивація, прагнення до досконалості пов'язані зі станами, які збігаються з метою навчальної діяльності, а зовнішня мотивація пов'язана з тими станами, які перешкоджають успішній навчальній діяльності. Прагнення до переваги позитивно пов'язане зі сприятливими для навчання станами в умовах семінару. Мотивація успіху передбачає сукупність психічних станів, які відповідають меті навчальної діяльності.

Ключові слова: академічна саморегуляція, мотивація навчання, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, інтроектована та ідентифікована мотивація, губристична мотивація, прагнення до переваги та досконалості, психічні стани студентів.

К.И. Фоменко, А.И. Кузнецов **МОТИВАЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ ПСИХИЧЕСКИХ СОСТОЯНИЙ СТУДЕНТОВ В РАЗНЫХ УСЛОВИЯХ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

В статье рассмотрены корреляции факторов переживания психических состояний на лекции, семинаре и в домашних условиях с показателями мотивации студентов. Определено, что внутренняя мотивация, стремление к совершенству связаны с состояниями, которые совпадают с целью учебной деятельности, а внешняя мотивация связана с теми состояниями, которые препятствуют успешной учебной деятельности. Стремление к превосходству положительно связано с благоприятными для обучения состояниями в условиях семинара. Мотивация успеха предусматривает совокупность психических состояний, которые соответствуют цели учебной деятельности.

Ключевые слова: академическая саморегуляция, мотивация обучения, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, интроецированная и идентифицированная мотивация, губристическая мотивация, стремление к превосходству и совершенству, психические состояния студентов.

K.I. Fomenko, O.I. Kuznetsov **MOTIVATIONAL FACTORS OF MENTAL CONDITIONS OF STUDENTS IN DIFFERENT CONDITIONS OF TRAINING ACTIVITIES**

The article describes the correlation of the factors of experience of mental states on the lectures, seminars and at home with indicators of student motivation. It was determined that the intrinsic motivation, commitment to perfection are associated with conditions that coincide with the purpose of learning activities, and extrinsic motivation is related to those conditions, which prevent successful learning activities. The commitment to excellence is positively correlated with favorable conditions for learning in a workshop. The success motivation provides a set of mental states, which correspond to the purpose of training activities.

Key words: academic self-regulation, motivation, learning, intrinsic motivation, extrinsic motivation, introjected and identified motivation, hubristic motivation, commitment to excellence and perfection, mental state students.

Постановка проблеми дослідження. Поняття «регулювання» тісно пов'язане з основними функціями психічного – відбиттям і регуляцією, традиційно виділюваними в психології [10]. Похідним від поняття «регулювання» є саморегуляція. Дослідження саморегуляції навчальної діяльності студентів обумовлена недостатньою вивченістю цього процесу, при його очевидній значимості, як у загальній, так і в прикладних галузях психології (вікової, педагогічної). У теоретико-методологічному плані в психології дотепер відсутні досить теоретично й експериментально пророблені уявлення про системно-функціональні механізми саморегуляції особистості, не вивчені залежності між окремими складовими регуляторного процесу та регуляторними механізмами.

Недостатньо досліджений вплив мотиваційних факторів на саморегуляцію навчально-професійної діяльності [2 – 4], зокрема не вивчене становлення й розвиток зовнішнього, інтроєктованого, ідентифікованого та внутрішнього регулювання у структурі мотиваційної сфери студента.

Навчальна діяльність студента обумовлена сукупністю провідних мотивів учіння, що складають його мотиваційну сферу. Розгляд мотиваційної сфери особистості студента лише з позицій співвідношення його внутрішніх та зовнішніх, соціальних або професійних мотивів, що є прийнятним у вітчизняній парадигмі, обмежує можливості комплексного дослідження мотиваційних детермінант саморегуляції навчальної діяльності студента. На нашу думку, застосування рівневого підходу до мотиваційних детермінант навчальної діяльності студентів, що ґрунтується на теорії самодетермінації Е. Десі та Р. Райана, значно розширює можливості вивчення мотиваційних особливостей академічної саморегуляції студентів. Е. Десі та Р. Райан визначають чотири рівні мотивації: 1) екстринсивну або зовнішню (поведінка та діяльність регулюються нагородами і покараннями); 2) інтроєктовану (поведінка регулюється частково засвоєними правилами та вимогами); 3) ідентифіковану (поведінка регулюється відчуттям власного вибору даної діяльності, раніше регульованою ззовні);

4) інтринсивна або внутрішня (інтерес до діяльності). Згідно з цією концепцією, саме внутрішня (інтринсивна) мотивація, яка заснована на природжених потребах в компетентності (вибору оптимальної трудності завдань, наявність позитивного зворотній зв'язку) і самодетермінації (автономність, інтернальність особистості), обумовлює успішність у навчанні [1; 15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саморегуляцію суб'єкта навчальної діяльності дослідники вивчали переважно з позицій регулятивних вищих психічних процесів (В.І. Моросанова, В.П. Прядеїн, В.Я. Лядуїс, Є.В. Заїка). Мотиваційні детермінанти саморегуляції особистості студента подані у дослідженнях вітчизняних (Є.П. Ільїн, А.О. Ольшаннікова, М.А. Кузнецов, Н.С. Моргунова) та зарубіжних (Д. Рассел, Р.М. Райан, Д.Р. Коннел) вчених.

Студентський вік у психологічних дослідженнях визначається періодом від 18 до 25 років. Постановка проблеми студентства як особливої соціально-психологічної та вікової категорії належить психологічній школі Б.Г. Ананьєва. У дослідженнях Б.Г. Ананьєва, І.О. Зимньої, Ю.М. Кулюткіна, А.О. Реана, О.Ф. Рибалко, Є.Н. Степанової, а також у працях П.О. Просецького, Є.М. Нікіреєва, В.О. Сластеніна, В.О. Якуніна. Розглядаючи студентський вік як сенситивний період для особистісного самоствердження індивіда, слід звернути увагу на особливості губристичної мотивації особистості студента, яка визначається як його прагнення до самоствердження, збереження почуття само значущості шляхом досягнення переваги над іншими (однорічниками, товаришами) та досягнення досконалості у значущій діяльності [3; 12; 13].

Мета дослідження – визначити мотиваційні чинники переживання психічних станів у різних умовах навчальної діяльності успішних та неуспішних студентів.

Вибірка і методики дослідження. Для реалізації мети дослідження нами були обрані такі методики.

1. *Опитувальник академічної саморегуляції Р.М. Райана і Д.Р. Коннелла* [13]. Опитувальник містить 32 твердження, спрямованих на визначення рівня розвитку зовнішнього регулювання (екстринсивної або зовнішньої мотивації навчальної діяльності), інтроєктованого регулювання, ідентифікованого регулювання та власного спонукання (інтринсивної або внутрішньої мотивації).

2. *Методика «Діагностика мотивації успіху і страху невдачі» А.А. Реана.* Опитувальник для оцінки мотивації успіху і страху невдачі запропонований А. А. Реаном. Методика містить 20 тверджень, спрямованих на визначення міри розвитку мотивації успіху (позитивної мотивації, за якою особистість, починаючи справу, має на увазі досягнення чогось

конструктивного, позитивного; надія на успіх і потреба в досягненні успіху) мотивації запобігання невдачі (негативної мотивації, за якою активність особистості пов'язана з потребою уникнути зриву, осуду, покарання, невдачі).

3. *Методика «Опитувальник губристичної мотивації студентів» (К.І. Фоменко) [12].*

4. *Перелік психічних станів, створений О.О. Прохоровим [9].* Перелік містить 74 стани, розташовані в алфавітному порядку. Досліджуваний оцінював наявність у себе кожного з цих станів за допомогою шестибальної шкали (від «0» – даний стан відсутній до «5» – даний стан максимально виражено). Даний перелік заповнювався кожним досліджуваним тричі (з трьома різними інструкціями): вимагалось оцінити свої стани на семінарському занятті, на лекції та під час навчальної роботи в домашніх умовах.

Результати дослідження та їх обговорення. Навчальна діяльність у виші за певних обставин виступає чинником деяких психічних станів [6 – 8], що певною мірою може бути опосередковано мотивами академічної саморегуляції особистості студента [11; 14]. У таблицях 1 – 9 представлені результати факторного аналізу показників міри вираженості психічних станів студентів на семінарі (5 факторів), лекції (5 факторів) і в умовах навчальної роботи вдома (6 факторів). Для кожного досліджуваного були спеціально обчислені показники по кожному фактору. Далі був виконаний кореляційний аналіз (обчислення коефіцієнтів лінійної кореляції r_{xy} за К. Пірсоном) між факторними показниками, з одного боку, та показниками мотивів академічної саморегуляції, – з іншого. Дана процедура була виконана а) у всій вибірці досліджуваних і б) окремо для групи успішних і неуспішних студентів.

У ситуації навчальної діяльності на семінарі (табл.1) проявився тісний і майже наскрізний зв'язок показників шкали зовнішньої мотивації з іммобілізаційним фактором. Як і очікувалося – цей зв'язок позитивний. Індивідуальні оцінки з цього фактору відображають спільний прояв психічних станів, блокуючих прагнення студентів чого-небудь досягати, проявляти енергію в практичній та інформаційній взаємодії з середовищем. Досліджувані з високими оцінками з даного фактору нудьгують на семінарі, відчують себе втомленими, сонливими, апатичними. Саме ці досліджувані характеризуються зовнішньою мотивацією навчання, яка передбачає провідну роль зовнішнього регулювання (покарання та нагороди) навчальної діяльності. Суттєво те, що внутрішня мотивація (інтерес до навчання) негативно корелює з цим фактором.

Виявлено позитивний коефіцієнт кореляції латентної змінної, позначеної як «Працездатність і концентрація на завданні» та внутрішньої мо-

тивациї. Саме в інтересі до предмету, що вивчається, і пізнавальному інтересі до навчання проявляється здатність особистості студента бути посидючим, працездатним уважним на занятті.

Актуалізація емоційних станів під впливом латентної змінної «Позитивний настрій» також властива студентами з внутрішньою мотивацією у структурі академічної саморегуляції особистості.

Фактор «Страх і напруженість», який насичений негативними емоційними станами, які виникають на семінарі, виявився позитивно пов'язаним з показниками зовнішнього регулювання та негативно – з внутрішньою мотивацією, що є цілком зрозумілим, оскільки в основі зовнішнього регулювання лежать страх невдач та покарання.

У структурі психічних станів на семінарі у студентів був виявлений також азартний фактор (5-й), який тісно корелює з внутрішньою мотивацією. В основі азартності лежить почуття контролюваної небезпеки. На семінарському занятті студента «підстерігають небезпеки», виникають ситуації вірогідності та ризику, але за наявністю позитивної внутрішньої мотивації до навчання, такі азартні стани є сприятливими.

Таблиця 1
Взаємозв'язок показників академічної саморегуляції та факторів психічних станів на семінарі

Показники академічної саморегуляції	Фактори психічних станів студентів на семінарі				
	1 – Позитивний настрій	2 – Страх напруженість	3 – Працездатність та концентрація на задачі	4 – Іммобілізаційний	5 – Азартний
Зовнішнє регулювання	0,08	0,19**	-0,04	0,26****	0,08
Інтроєктоване регулювання	0,11	0,07	0,11	-0,07	-0,05
Ідентифіковане регулювання	0,19**	-0,06	0,10	-0,09	-0,02
Внутрішнє спонукування	0,27****	-0,33*****	0,25***	-0,15*	0,23***

Примітка: «*» – $p < 0,05$; «**» – $p < 0,01$; «***» – $p < 0,001$;
«****» – $p < 0,00005$; «*****» – $p < 0,00001$.

Таблиця 2 відображає результати обчислення кореляцій між факторами психічних станів студентів на лекції та шкалами академічної саморегуляції.

Найбільш істотно переконавання взаємопов'язані з фактором, що має найбільшу вагу – «працездатність і концентрацією на завданні». Статистично значимі коефіцієнти кореляції виявлені для інтроєктованого, ідентифікованого та зовнішнього регулювання. Ефективна робота студента на лекції вимагає посидючості, концентрації когнітивних ресурсів, зібраності і тривалої підтримки стану працездатності, що краще виходить у студентів, в який відбулась інтеріоризація засвоєних навчальних норм та вимог, правил поведінки та навчальної діяльності.

Високий рівень розвитку внутрішньої мотивації «запускає» психічні стани «рішучості та впевненості у собі», які є сприятливими для ефективного навчання на лекції. Даний фактор увібрав в себе показники міри вираженості вольових (рішучість, сміливість і ін.) та емоційних (задоволення, радість, щастя, почуття переваги та ін.) станів, в яких акцентовано момент досягнення якогось корисного результату (отримання студентами корисної і важливої в професійному плані інформації на лекції), що може бути обумовлено розвинутою внутрішньою мотивацією.

Таблиця 2
Взаємозв'язок показників академічної саморегуляції та факторів психічних станів на лекції

Показники академічної саморегуляції	Фактори психічних станів студентів на лекції				
	1 – Працездатність та концентрація на завданні	2 – Рішучість та впевненість у собі	3 – Позитивний настрій	4 – Напруженість	5 – Імобілізаційний
Зовнішнє регулювання	-0,16*	0,08	-0,33*****	0,13	0,37*****
Інтроєктоване регулювання	-0,30***	0,05	-0,35*****	0,16*	-0,02
Ідентифіковане регулювання	0,25**	0,03	0,11	-0,12	-0,09
Внутрішнє спонукання	0,11	0,17*	0,32*****	-0,31****	-0,14*

Примітка: «*» – $p < 0,05$; «**» – $p < 0,0001$; «***» – $p < 0,00005$; «****» – $p < 0,000001$; «*****» – $p < 0,0000005$; «*****» – $p < 0,0000005$.

Насичений позитивними емоційними станами фактор «Позитивний настрій» негативно корелює з показниками зовнішнього та інтроєктовано-го регулювання, позитивно – з показниками внутрішнього спонукання.

Не випадковим є негативний зв'язок показників 5-го фактора («Напруга») з внутрішньою мотивацією і позитивний – з інтроєктованою. Студенти, в яких навчальна діяльність жорстко регламентована, частіше за інших проявляють на лекціях стани напруги.

Не випадковим є негативний зв'язок показників 5-го фактора («імобілізаційного») з внутрішньою мотивацією і позитивний – з інтроєктованою. Студенти, в яких навчальна діяльність регулюється нагородами та покараннями, частіше за інших проявляють на лекціях апатію, лінь, втому, сонливість. Саме вони найбільше сумують на лекції, впадають у стан мрійливості і йдуть від продуктивної навчальної роботи.

Розглянемо взаємозв'язки між шкалами мотивації академічної саморегуляції і показниками вираженості психічних станів під час навчальної роботи студентів в домашніх умовах (табл. 3).

Таблиця 3

Взаємозв'язок показників академічної саморегуляції та факторів психічних станів під час навчальної роботи у домашніх умовах

Показники академічної саморегуляції	Фактори психічних станів студентів у домашніх умовах					
	1 – Позитивний настрій	2 – Працездатність та концентрація на задачі	3 – Напруженість та імобілізація	4 – Безтурботність та пасивність	5 – Спокій	6 – Легкість та незалежність
Зовнішнє регулювання	-0,23****	-0,14	0,20**	0,05	-0,00	-0,03
Інтроєктоване регулювання	-0,18*	0,11	0,15*	-0,07	0,01	-0,00
Ідентифіковане регулювання	0,12	0,22****	-0,18*	0,30*****	0,20**	-0,04
Внутрішнє спонукання	0,02	0,34*****	-0,34*****	0,01	0,17*	0,05

Примітка: «*» – $p < 0,05$; «**» – $p < 0,01$; «***» – $p < 0,005$; «****» – $p < 0,001$; «*****» – $p < 0,0005$.

Найбільш тісно і на надзвичайно високому рівні значимості виявився

пов'язаним з усіма чотирма мотивами 3-й фактор «Напруженість і іммобілізація». Самостійна навчальна робота вдома вимагає від особистості студента неабияких психологічних ресурсів, лише розвинута внутрішня мотивація до навчання та орієнтація на власні вимоги та стандарти діяльності, що забезпечуються ідентифікованим регулюванням, дозволяють студентові запобігти негативних станів напруженості та іммобілізації. Так само, фактор «Працездатність і концентрація на завданні» передбачають розвинуті ідентифіковану та внутрішню мотивацію.

Стани факторів «Безтурботності та пасивності» та «Спокою» позитивно корелюють з мотивацією ідентифікованого регулювання. Студенти, які в умовах навчальної діяльності університету (під час аудиторних занять) виявляють старанність у навчанні та високу продуктивність, вдома, поодаль від вимог викладачів, виявляють безтурботність та пасивність, розслабленість та навіть байдужість до навчальних завдань.

У таблиці 4 наведено результати кореляційного зв'язку показників губристичної мотивації з факторами психічних станів на семінарі.

Таблиця 4

Взаємозв'язок показників губристичної мотивації та факторів психічних станів на семінарі

Показники губристичної мотивації	Фактори психічних станів студентів на семінарі				
	1 – Позитивний настрій	2 – Страх напруженість	3 – Працездатність та концентрація на задачі	4 – Іммобілізаційний	5 – Азартний
Прагнення до досконалості	0,18*	-0,19**	0,24****	0,06	0,08
Прагнення до переваги	0,21***	0,07	0,21****	-0,07	0,35*****
Губристична мотивація	0,19**	-0,06	0,31****	-0,09	-0,02

Примітка: «*» – $p < 0,05$; «**» – $p < 0,01$; «***» – $p < 0,005$; «****» – $p < 0,001$; «*****» – $p < 0,0001$;

Встановлено, що на семінарі ті студенти, які прагнуть до досконалості, характеризуються психічними станами фактор «Працездатність і концентрація на завданні» і позбавлені психічних станів фактору «Страх і напруженість». Отже, семінар є сприятливою навчальною умовою для переживання позитивних станів тих, хто прагне до досконалості. Праг-

нення підтвердження власної майстерності та досягнення навчальних успіхів забезпечує стани, які збігаються з метою навчальної діяльності.

Ситуація семінару є сприятливою і для тих студентів, які прагнуть до переваги. Мотивація конкурентної поведінки студентів забезпечує в них перебіг станів за факторами «Азарт» та «Працездатність і концентрація на завданні», а відтак і успішність в інтерактивних видах навчальної діяльності.

Загалом прагнення до самоствердження, що забезпечується розвинутою губристичною мотивацією, передбачає високу працездатність на семінарі.

У таблиці 5 подані результати кореляційного зв'язку факторів перебігу психічних станів на семінарі та показників мотивації успіху у студентів.

Таблиця 5

Взаємозв'язок показників мотивації успіху та факторів психічних станів на семінарі

Показники мотивації успіху	Фактори психічних станів студентів на семінарі				
	1 – Позитивний настрій	2 – Страх напруженість	3 – Працездатність та концентрація на задачі	4 – Імобілізаційний	5 – Азартний
Страх невдачі / Мотивація успіху	0,18*	-0,19*	0,24**	-0,26***	0,28***

Примітка: «*» – $p < 0,01$; «**» – $p < 0,001$; «***» – $p < 0,005$.

Ситуація семінару для вмотивованих на успіх студентів є такою, що актуалізує психічні стани, які збігаються з метою навчальної діяльності, та запобігає виявленню станів, які перешкоджають їй.

У таблиці 6 наведені результати кореляційного аналізу факторів психічних станів на лекції та показників губристичної мотивації. Встановлено, що на лекції студенти, які прагнуть до досконалості, характеризуються переживанням психічних станів «Працездатність та концентрація на завданні» та «Позитивного настрою». Студентам із прагненням до досконалості не властиві стани «імобілізаційного» фактору. Отже, прагнення до досконалості передбачає переживання студентами на лекції психічних

станів, що збігаються з метою навчальної діяльності, і уникнення станів, які не збігаються з цією метою.

Таблиця 6

Взаємозв'язок показників губристичної мотивації та факторів психічних станів на лекції

Показники губристичної мотивації	Фактори психічних станів студентів на лекції				
	1 – Працездатність та концентрація на задачі	2 – Решучість та впевненість у собі	3 – Позитивний настрій	4 – Напруженість	5 – Імобілізаційний
Прагнення до досконалості	0,36***	0,07	0,33**	0,06	-0,37***
Прагнення до переваги	0,13	0,05	-0,15	0,10	-0,12
Губристична мотивація	0,25*	0,13	0,11	0,08	-0,22*

Примітка: «*» – $p < 0,005$; «**» – $p < 0,0001$; «***» – $p < 0,00005$.

Прагнення до переваги як особливість мотиваційної сфери не проявляє себе як фактор перебігу певних психічних станів студентів. Отже, лекція – це така форма навчання студентів, де вони у меншій мірі здатні реалізувати конкурентні мотиви, ніж семінар.

Загалом прагнення до самоствердження на лекції розкривається через позитивний зв'язок із фактором «Працездатність та концентрація на завданні» і негативний – з фактором «Імобілізаційний».

У таблиці 7 подані результати кореляційного аналізу факторів перебігу психічних станів на лекції з показниками мотивації успіху.

Мотивація успіху як інтегральний показник мотиваційної сфери студентів, який забезпечує навчальну успішність, позитивно корелює зі станами, що збігаються з метою навчальної діяльності – «Позитивний настрій», «Працездатність та концентрація на завданні». Страх невдачі як зворотній бік зазначеної шкали позитивно корелює з «Імобілізаційним» фактором. Таким чином, страх невдачі, уникнення труднощів властиві тим студентам, які схильні переживати імобілізаційні психічні стани на лекції. Лекція як форма навчальної діяльності і, водночас, ситуація, за якої студент переживає ті чи інші психічні стани, є сприятливою для студентів, що прагнуть успіхів та високих результатів діяльності.

Таблиця 7
Взаємозв'язок показників мотивації успіху та факторів психічних станів на лекції

Показники мотивації успіху	Фактори психічних станів студентів на лекції				
	1 – Працездатність та концентрація на задачі	2 – Реішучість та впевненість у собі	3 – Позитивний настрої	4 – Напруженість	5 – Імобілізаційний
Страх невдачі/ Мотивація успіху	0,17*	0,18**	0,33***	-0,13	-0,17*

Примітка: «*» – $p < 0,05$; «**» – $p < 0,01$; «***» – $p < 0,000005$.

У таблиці 8 подані результати кореляційного аналізу показників губристичної мотивації та факторів психічних станів у домашніх умовах.

Таблиця 8
Взаємозв'язок показників губристичної мотивації та факторів психічних станів під час навчальної роботи у домашніх умовах

Показники губристичної мотивації	Фактори психічних станів студентів у домашніх умовах					
	1 – Позитивний настрої	2 – Працездатність та концентрація на задачі	3 – Напруженість та імобілізація	4 – Безтурботність та пасивність	5 – Спокій	6 – Легкість та незалежність
Прагнення до досконалості	-0,23****	0,24****	-0,20**	0,04	0,07	0,23****
Прагнення до переваги	-0,08*	-0,01	0,05	-0,09	0,01	-0,00
Губристична мотивація	0,12	0,22***	-0,17*	0,02	0,06	0,14

Примітка: «*» – $p < 0,05$; «**» – $p < 0,01$; «***» – $p < 0,005$; «****» – $p < 0,001$.

Домашні умови навчання є найбільш сприятливими для студентів, які прагнуть до досконалості, що видно завдяки встановленим позитивним зв'язкам з факторами «Позитивний настрій», «Працездатність та концентрація на завданні», «Легкість і незалежність». Вдома такі студенти почувають себе найбільш комфортно та мають можливість реалізувати свій творчий потенціал та прагнення до досконалості. Стани, що відповідають фактору «Напруженість та іммобілізація» не властиві студентам із прагненням до досконалості. Так само як і на лекції, вдома прагнення до переваги не обумовлює перебіг психічних станів студентів. Губристична мотивація передбачає переживання станів «Працездатність та концентрація на завданні» у домашніх умовах.

Розглянемо результати кореляційного аналізу факторів перебігу психічних станів у домашніх умовах та показників мотивації успіху (таблиця 9).

Таблиця 9
Взаємозв'язок показників мотивації успіху та факторів психічних станів під час навчальної роботи у домашніх умовах

Показники мотивації успіху	Фактори психічних станів студентів у домашніх умовах					
	1 – Позитивний настрій	2 – Працездатність та концентрація на задачі	3 – Напруженість та іммобілізація	4 – Безтурботність та пасивність	5 – Спокій	6 – Легкість та незалежність
Страх невдачі / Мотивація успіху	0,23*	0,24*	-0,10	0,05	-0,00	-0,03

Примітка: «*» – $p < 0,001$.

Існують зв'язки між показниками мотивації успіху та факторами «Позитивний настрій» та «Працездатність та концентрація на завданні» у студентів в домашніх умовах навчання. Отже висока міра мотивації успіху передбачає переживання вдома психічних станів, що збігаються з метою навчальної діяльності студентів.

Висновки. Різноманіття психічних станів студентів на семінарі, лекції та в умовах самостійної навчальної роботи визначається невеликою кількістю латентних змінних, кожна з яких лежить в основі відповідної функціональної системи станів.

Психічні стани, що збігаються з метою навчальної діяльності, передбачають високі показники розвитку внутрішньої мотивації, гнучкості мотивації, зокрема прагнення до досконалості. В умовах семінару реалізується прагнення студентів до переваги, яке передбачає переживання психічних станів, які збігаються з метою навчальної діяльності.

Мотивація успіху як інтегральний показник мотиваційної сфери особистості, що забезпечує навчальну успішність, передбачає переживання психічних станів, які відповідають меті навчання.

Література

1. Гордеева Т.О. Психология мотивации достижения / Т.О. Гордеева. — М.: Смысл, Изд. центр «Академия», 2006. — 336 с.
2. Ильин Е.П. Психофизиология состояний человека / Е.П. Ильин. — СПб.: Питер, 2005. — 412 с.
3. Козелецкий Ю. Человек многомерный (психологические эссе) / Козелецкий Ю.; пер. с польск. — К.: Лыбидь, 1991. — 288 с.
4. Коссовская М. О мотивационных и познавательных источниках получения знаний / Коссовская М.; пер. с польск. // Мотивация замысла / Под ред. А. Колянчик, Б. Войциске. — Х.: Изд-во «Гуманитарный центр» / Шевчук Д.М., 2015. — 15-30.
5. Кузнецов А.И. Оценка эффективности формирования у студентов навыков и умений саморегуляции психических состояний, возникающих в процессе учебно-познавательной деятельности / А.И. Кузнецов // Діяльнісно-поведінкові фактори життєздатності людини / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції; м. Харків, 28-29 листопада 2014 рік / Отв. ред. Т.Б. Хомуленко, М.А. Кузнецов. — Х.: ХНПУ, 2014. — С. 179-181
6. Кузнецов О.І. Структура психічних станів студентів у різних умовах навчальної діяльності / О.І. Кузнецов // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 49. — Х.: ХНПУ, 2014. — С. 69-79.
7. Кузнецов М.А. Специфика эмоциональных переживаний в условиях предэкзаменационного стресса у студентов, стремящихся к успеху и ориентированных на избегание неудачи / М.А. Кузнецов, А.Е. Егорова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: 36 наукових праць. — К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. — № 26 (50). — Част. I. — С. 280-286.
8. Кузнецов М.А. Виды студенческих страхов и особенности их динамики / М.А. Кузнецов, В.С. Шاپовалова // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 49. — Х.: ХНПУ, 2014. — С. 58-68.
9. Прохоров А.О. Психические состояния и их проявления в учебном процессе / А.О. Прохоров. — Казань: Изд-во Казанск. ун-та, 1991. — 167 с.
10. Прохоров А.О. Смысловая регуляция психических состояний / А.О. Прохоров. — М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2009. — 352 с.

11. Фоменко К.І. Мотиваційні особливості академічної саморегуляції студентів / К.І. Фоменко, О.І. Кузнецов // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Камянець-Подільського університету імені Івана Огієнка / За ред. С.Д. Максименка, Л.О. Онуфрієвої. – Вип. 25. — Камянець-Подільський : Аксіома, 2014. — С. 582-596.
12. Хомуленко Т.Б. Губристична мотивація в структурі спрямованості особистості: віковий аспект / Т.Б. Хомуленко, К.І. Фоменко. — Х.: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2012. — 222 с.
13. Хомуленко Т.Б. Губристическая мотивация личности студентов / Т.Б. Хомуленко, К.И. Фоменко // Харьковская школа психологии: наследие и современная наука / Отв. ред. Т.Б. Хомуленко, М.А. Кузнецов. — Х.: ХНПУ им. Г.С. Сковороды, 2012. — С. 222-237.
14. Яцюк М.В. Адаптація опитувальника академічної саморегуляції Р.М. Райана і Д.Р. Коннелла (Casual dimension scale II SQR-A) / М.В. Яцюк // Практична психологія та соціальна робота.. — 2008. — №4 — С. 45-47.
15. Ryan R.M. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being / R.M. Ryan, E.L. Deci // American psychologist. — 2000. — vol. 55. — № 1. — P. 68-78.